

După niște ani, amintiri despre începuturi și câteva constatări legate de evoluția revistei *Caietele CNSAS*

Onorat de invitația de a scrie câteva gânduri la acest moment aniversar al instituției și al periodicului ei, am recitit textul care conținea o parte dintre aspirațiile noastre, transmise publicului la începuturile sale. De fapt, în considerațiile preliminare, scrise în prima jumătate a anului 2008, la primul număr al *Caietelor CNSAS*, dincolo de întemeierea legală și academică a apariției acestei publicații, constatam necesitatea ca arhivele create de fosta Securitate să fie discutate și din perspectivă istorică, respectiv din aceea a politicilor memoriei. Era o idee convenită în urma multor discuții cu membrii compartimentelor implicate în activități de cercetare, ce a fost avizată pozitiv și apreciativ de Colegiul CNSAS. Era o necesitate a acelei epoci, în care România aniversa aproape 20 de ani de la despărțirea de comunism și zece de la înființarea instituției care a permis nu doar gestiunea arhivelor fostei Securități, ci și o funcție importantă în această materie, una legată de împăcarea cu trecutul, deopotrivă prin intermediul mijloacelor și metodelor specifice *justiției de tranziție* și prin acelea ale cercetării și transparentizării trecutului pentru societate în ansamblul său.

Apariția unui astfel de periodic trebuia să aducă în atenția publicului interesat, într-un format academic, reconstituiri și analize întemeiate pe documentele pe care instituția le administra. Primordial, s-a dorit ca revista să fie o tribună de exprimare a preocupărilor de cercetare a colegilor noștri, dar și a tuturor celor care în calitate de cercetători acreditați, puteau restitui și reflecta critic pe marginea surselor documentare create și gestionate de către fosta Securitate. Proiectul nu pornea de la zero. În portofoliul cercetătorilor CNSAS se afla deja o zestre importantă de lucrări istorice, monografii, volume de studii, ediții documentare și studii de specialitate, o fundație temeinică pe care se putea construi sistematic. Mai mult, instituția se afla într-un moment fast, în urma preluării celei mai mari părți din fondurile documentare create și administrate de către fosta poliție politică din România, fiind integrată într-o rețea a instituțiilor similare din statele din Centrul și Estul Europei.

Decizia fiind luată s-a procedat la preparativele clasice pentru o asemenea întreprindere. Au fost făcute demersuri pentru constituirea colectivelor de editare și de coordonare științifică. Au fost făcute apeluri

pentru articole și studii, pentru recenzii și prezentări de carte. Materialele au început să fie prelucrate în vederea editării, dar contextul în care *Caietele* urma să apară a devenit unul extrem de complicat. La sfârșitul lunii ianuarie, a anului 2008, CNSAS a fost afectat de o decizie a Curții Constituționale, legea în baza căreia funcționa fiind declarată neconstituțională. Ca urmare, de-a lungul întregului an, într-o epocă de prefacere legislativă (sub imperiul OUG 1 și 24/2008), instituția a părut să stea sub semnul incertitudinii. Nu și din perspectiva cercetării. *Caietele CNSAS* au apărut la timp și în următorii ani au crescut constant.

Proiectul inițial avea în vedere o revistă clasică în care pe lângă articole și studii de specialitate să fie puse în circulație noi surse (publicate și adnotate critic), să fie evidențiate subiecte și teme posibil de cercetat în arhiva CNSAS, să se reflecteze asupra fluxurilor literaturii de specialitate legate de trecutul comunist. Treptat, pe măsura aprofundării studiului în arhive, a prelucrării sistematice a diferitelor fonduri, a propunerilor venite din mediul academic și de specialitate, din țară și străinătate, structura revistei s-a diversificat și nuanțat. Nu doar răspunsurile la vechi întrebări, cât noile chestionări, rezultate din investigarea izvoarelor recent prelucrate, din dialogurile fertile cu mediile academice, au permis o creștere calitativă a produselor istorice puse în circuitul științific. Teme și subiecte proaspete, noi episteme și alte metodologii au făcut ca revista să devină un spațiu germinativ, de laborator, la care cercetătorii instituției și cei din afara acesteia, acreditați pentru a se documenta în arhivă, au contribuit deopotrivă. Abordările organizaționale și instituționale (legate de istoria și funcționarea Securității în ansamblu și a compartimentelor sale specializate) au fost dublate de unele de natură socială (de angajare/recrutare, construcție, evoluție și acțiune a celor ce au aparținut fostei Securități) și chiar de unele care au privilegiat - și nu doar prin tematică - perspectivele de natură culturală. Perspectivele de sus, de istorie politică s-au combinat cu cele de jos, în care societatea suferă, reacționează, interacționează, care au vizat în mare măsură victimele poliției politice, ori cu cele mediane, în care dimensiunea operațională și consecințele acesteia a fost privilegiată.

O evaluare cantitativă sumară a edițiilor tipărite și apărute digital ale Caietelor, ne arată că din 2008 și până în 2020 au apărut 19 numere, dintre care șase au fost numere duble. Fiecare dintre aceste numere acoperă în jur de 300 de pagini (numere duble având mai multe), fiind segmentate în general în trei capitole: istoria Securității; represiunea împotriva

societății și victimele aflate sub lupa poliției politice și rubrica dedicată vieții științifice (recenzii și reflecții pe marginea unor manifestări științifice). Cu un total de 175 articole de cercetare, peste 100 de recenzii și prezentări de evenimente, sumarele revistei ilustrează atât preocupări individuale ale contributorilor, cât și teme colective, abordate dintr-o pluralitate de perspective. Unele numere sunt construite tematic (Cadrele Securității, Reeducarea, Cultele, Minoritatea Evreiască), altele fiind organizate în acord cu fluxul de manuscrise primite și evaluate în redacția revistei. Dincolo de cifre, de cantități, ceea ce considerăm ca fiind fundamental important, este calitatea materialelor publicate, felul în care acestea au fost editate și puse la dispoziția publicului (gratuit, în format digital, încă de la începuturile revistei).

Ultimele decade au consacrat definitiv, prin contribuții consistente inter și pluridisciplinare, legătura care există între identitățile colective dintr-o comunitate și memoria istorică a acesteia. Preponderent constructiviste, aceste abordări privilegiază durată lungă a evaluării acestei relații, punând în evidență deopotrivă continuitățile și momentele de turnură în materializarea acestora. De fapt, mediul public a descoperit că memoria istorică nu se construiește prin administrarea unor lecții unice, prin analize episodice, ci printr-un consecvent și elaborat proces de conturare și substanțializare a identităților colective, unele care vor concura la sedimentarea cunoașterii și împărtășirii trecutului la nivel comunitar. Dacă ar fi să citim datele cumulate ale sondajelor de opinie făcute despre atitudinea românilor față de perioada comunistă în ultimele două decade, am putea observa că dincolo de schimbările generaționale, imaginea de ansamblu a rămas calibrată în segmente aproximativ egale în raport cu *trecutul care nu mai trece*. Nostalgia și privirea critică asupra trecutului au coexistat în aceste două decenii. Cunoașterea și conspiraționismul au fost mereu întreținute în discursul public fiind potențate diferit de noile vehicule tehnologice înspre societate. Ca urmare, societatea pare să nu fi depășit traumele acestei tranziții. Tocmai de aceea exercițiul obligatoriu al raportării la istorie este mai actual ca oricând. Iar calea este aceea de a confrunța prin fapte și dovezi, prin dialog plural, zgura vectorilor conspiraționiști care deformează trecutul pentru a justifica varii poziții din prezent.

Din această perspectivă periodicul editat de CNSAS are meritul de a fi contribuit la recuperarea multor pete albe sau de fi contribuit la cunoașterea diverselor zone gri din trecutul traumatic al perioadei

comuniste. Temele predilecte angajate de contributorii acestuia au avut în vedere dimensiunea instituțională și organizațională a regimului comunist, evidențiind rolul Securității ca braț înarmat al puterii comuniste. Dezvoltate la nivel operațional și birocratic, pe compartimente și specializări, acest tip de contribuții *din interior* (prin acces nemijlocit la urmele faptelor din trecut) au meritul de a nu angaja doar istoria mare, ci și specificul funcționării unei asemenea instituții într-un regim totalitar. Apoi, expunerea strategiilor de acțiune și a operaționalizării acestora de către poliția politică din România comunistă a ajutat la o mai bună înțelegere a dinamicii raporturilor dintre putere și societate în perioada postbelică. Investigarea Securității și din perspectiva zonei biografice – puternic documentată la nivelul cadrelor – a dat o imagine mai clară asupra felului în care a evoluat politica de personal, a resursei umane implicate în gestiunea armata a puterii comuniste. Pe de altă parte, represiunea, fie că a fost aleatorie, sistematică sau doar chirurgicală, a fost expusă sistematic, violențele împotriva societății în ansamblul ei, valurile de arestări și execuții sumare sau metodele *soft* de reprimare a elementelor din societate ce se manifestau în opoziție cu regimul, au fost convingător ilustrată. Au fost astfel analizate și categoriile de inamici, dar și modalitățile de angajare a politicilor de natură să restrângă și constrângă din rațiuni politice și ideologice societatea. Cazurile ce au stat în atenția contributorilor revistei, dar și analizele sectoriale sau cele dedicate politicilor publice represive au permis înțelegerea mai nuanțată a felului în care diverse grupuri – etnice, religioase sau pur și simplu inventate de către regim ca fiind inamice – au resimțit efectele acestor politici represive. Nu în ultimul rând, dialogul cu cercetătorii din alte state, expunerea comparată a politicilor represive comuniste, a fost de natură să ofere o perspectivă mai clară asupra realităților românești. Este un efort ce se cuvine continuat și sistematic angajat în paginile revistei și în viitor.

Ajunși la acest moment, prețuind ceea ce s-a realizat, nu putem să nu îi felicităm pe cei care îngrijesc și prepară pentru public revista, pentru felul în care au evaluat și certificat calitatea textelor publicate. În același timp, le urăm succes în întreprinderile viitoare pentru ca publicul din România să beneficieze de o scriere a istoriei întemeiată nu doar pe date, ci și pe expertiza cercetătorilor care știu să le explice și analizeze. Vivat, Crescat, Floreat !!!

Prof. univ. dr. Virgiliu Leon Țârău